

TEKTONIKA SVĚTA BYLA NARUŠENA

Marta Ljubková

Na českém knižním trhu se objevil další román, který nakladatel (v tomto případě brněnský Host) „ozdobil“ přívlastkem autofikční. *Narušení děje*, první prózu Emmy Kausc, by však bylo škoda jen tak odsunout mezi mnoho současných textů, v nichž hledáme podobnosti s životem autorů a autorek a jejichž „autenticitou“ se necháváme sladce lákat. Kdyby byl ještě v kurzu termín „postmoderní“, sáhla bych po něm mnohem raději a bez ostychu. Snažila bych se pochopit, jakým směrem se někdejší (devadesátková) snaha pracovat s vyprávěním příběhů posunula ve třetí dekádě jednadvacátého století, v době technologicky propojeného světa. Mám totiž dojem, že autorka se více než k autobiografčnosti (navzdory tomu, že svou hlavní hrdinku pojmenovává také Emma) hlásí právě k tradici vyprávění příběhů, a to příběhů pevně zasazených do současného společensko-kulturně-geografického rámce.

Narušení děje v prologu a epilogu rámuje příběh londýnského šilence Williama Mole Mana Lyttla, který pod svým domem vytváří spletité podzemní chodby. Zní to jako bizarní posedlost (vzpomněla jsem si na Kamila Modráčka z Kratochvilova *Slibu*) a přitom to můžeme chápat jako metaforu románové struktury celé knihy: autorka zuřivě hrabe v podzemí, nakonec vyleze v nečekané místnosti — a tektonika světa byla narušena.

„Naše životy nám už nepřipadají jako příběhy,“ říká Krtek v Prologu a autorka pak v celém románu slovo příběh obrací ze všech stran a pátrá po tom, co by to vlastně mělo být. Její přístup je rozbíhavý, asociativní, román vlastně nedrží v klasickém slova smyslu „pohromadě“, protože jeho pojídlem zdá se být hlavně pocit současného (mladého) člověka, který hledá své místo ve světě, více než nějaké koncizní vyprávění.

VE SPIRÁLE MOTIVŮ

Třiatřicetiletá Emma žije v Londýně, je dítětem českých emigrantů, bez kořenů a lehce ztracená, ale zároveň svou ztracenost nijak hluboce, explicitně neprožívá — spíše ji tušíme právě z toho, jak pátrá po příběhu (nebo příbězích). Autorka dlouho postuluje, konstruuje svůj fikční svět, předkládá náčrty postav a jejich osudů, připravuje čtenáři často nesouvisející mozaiku osudů, je fragmentární, pohybuje se ve skocích, noří se do dílčích vzpomínek. Její literární konstrukce je jaksi klipovitá, odkazuje k medialitě současného světa. Na rozdíl od svých postmoderních předchůdců nečerpá jen z literatury, ale i z různých druhů umění. Přináší sérii krátkých vhlédů, mluvících obrazů, autoreferenčního psaní. Od prvních oddílů úvodní kapitoly je patrná její důvěra v recipienta, v jeho ochotu či schopnost nechat se vést jejím asociativním proudem. Kromě řady uměleckých a geografických reálií nás v románu orientují příběhy hlavních postav a také návratný a variováný motiv prostoru a času.

Zásadních postav v románu vystupuje velmi málo: některé jsou spojeny s určitými

částmi knihy, jiné procházejí, o ty jde vcelku nejvíce. První z nich je Zuzana, Emmina matka, emigrantka, která nikdy nepřijala jazyk nové vlasti. Nedávno zemřela a Emma se vyrovnává jak s jejím odchodem, tak s pozůstalostí a ostatně i s traumaty, bez nichž se zřejmě žádný vztah s rodiči neobjede. Kausc o nich nereferuje žalobně, s obviněním, ale jaksi samozřejmě, mimochodem, jako o záležitosti, kterou si neseme všichni. Nesnaží se traumata ani zdůrazňovat, ani se jimi nijak zdobit, doutnají pod povrchem a vyjevují se spíše v jednotlivých situacích, latentně; přinejmenším v první části knihy netvoří klíčové téma.

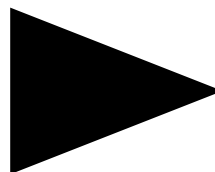
Druhou ústřední postavou je Alyona, fotografa, Emmina partnerka, která ji jednoho dne zmizí ze života. Román je pátráním po odešlé matce, ale i pátráním po někdejší lásce: Emmě ze života odešly dvě zásadní a přitom tak odlišné ženy. Ke každé z nich měla jiný vztah, obě ji však poznamenaly, v dobrém i špatném. Zuzana i Alyona sice odejdou ze života Emmě, z románu však nikdy nezmizí; jejich mikropříběhy se vynořují ve všech okamžicích, přičemž popis milostného vztahu s Alyonou v úvodních kapitolách patří k nejsilnějším momentům celé prózy.

Temný, jaksi „kalný“ začátek textu se postupně banalizuje; děj po polovině přebírá herečka Sára a do centra pozornosti se dostává její milostný vztah se spisovatelem Johnem, později se objevuje Anne, další Emmina partnerka. Aby byl propletenec vztahů kompletní — John nakonec končí ve vztahu s Emmou. Fatalita Alyoniny lásky je nakonec nahrazena poněkud idealizovaným vztahem dvou literátů a paralelním vztahem s Annou, ženou „velkého světa“.

O děj — a to přesto, že se hraje o hledání smyslu příběhu — vlastně vůbec nejde. Mnohem napínavější je sledovat například výše zmíněnou práci s časem. Postavy se opakovaně vracejí na výrazné londýnské místo, poledník v Greenwichi, bod, kde se čas doslova zhmotňuje. Autorka v čase

Emma Kausc
Narušení děje
Host, Brno 2024
281 stran

Diskusi o knize *Narušení děje* si poslechněte v podcastu *Kverulanti* dostupném na Spotify a dalších platformách. Debatují Marta Ljubková a Petr A. Bílek, moderuje Ondřej Nezbeda.

neustále skáče, Alyonino zmizení nám prozrazuje už na samém počátku. Ačkoli je zřetelné, že čas nelze zmoci (a některé postavy, například Zuzana, v čase *de facto* „zamrzou“), literární čas je svobodná veličina a Kausc s ním tak zachází. Čas přináší do lidského života ztrátu: *Narušení děje* je kniha ztracení (a proto závěrečné nalezení lásky působí poněkud neorganicky nebo spíše zjednodušeně). Cyklickou strukturu posilují opakované návraty do jednoho okamžiku, Kausc je převypráví znova, s jiným detailem, způsobem, jenž posouvá děj příběhu zase jinam. Takový přístup dělá z prózy doslova situační román — vedle řady popisů uměleckých děl či různých lokalit, vedle řady úvah tu nacházíme mnoho plasticky zprostředkovaných, izolovaných situací. V *Narušení děje* autorka tyto přístupy k vyprávění příběhů řadí vedle sebe, aniž by na jakýkoli z nich kladla zvláštní důraz.

Stejně tak se refrénovitě opakují i některé věty, dílčí sdělení, kromě těch vážících se k příběhu také různá moudra, osobní motta, jako se i my vracíme během života ke svým oblíbeným citátům a zažitým tezím. Pohyb na spirále motivů (například k Zuzaně se vážící „měřila jsem často vzdálenost mezi tebou a jakoukoli katastrofou“) přináší pocit bezpečí a funkční provázanosti a zároveň se jeví jako gesto autorské jistoty.

NECHCE VEN

Přestože je autorčino psaní hodně fragmentární, mozaikovitě, podobné návraty

vyvolávají dojem „věrohodnosti“. Vracení se pro čtenáře může znamenat až tělesný prožitek ze čtení, návrat ke stejné větě či myšlence člověka zarazí, vytrhne — a v tom, myslím, autorka tvoří dilo, které čtenáře může zasáhnout až tělesně. Nejde jen o intenzivní pocity (smrt, láska ...), ale i počasí propisující se do těla, architekturu a koneckonců i prožitek jiného uměleckého díla. S tímto motivem ostatně Kausc pracuje velmi promyšleně a jednotlivé kapitoly akcentují různé umělecké disciplíny.

Alyona je fotografka — její vizuální vnímání světa ovlivňuje jazyk prvních kapitol knihy a s ní spojená obrazivost působí velmi silně. Podobný akcent autorka klade i na popis výtvarných instalací a děl; ta nás orientují ve světě a tvoří stejně autonomní vesmír jako z jiného úhlu detailní popisy měst (Londýn a později Los Angeles), islandské přírody či přesvědčivě vylíčeného „meziprostoru“ letiště. Autorčino umělecký a geografický svět se vyznačuje plasticitou a výrazné jsou i kontexty společenské — svět přírodních katastrof, ničivých požárů, povodní, tajících ledovců. Kausc nevaruje, nealarmuje, Kausc konstatuje, kontextualizuje a o to intenzivněji působí právě na možné tělesné prožívání čtenářů.

Žádoucí účinek může vyvolávat i frustrace z nedoslovenosti jednotlivých příběhů: „Dívala jsem se na Alyonu a přemýšlela o záhadách a jejich koncích. Nepozorovaně se mi v tu chvíli vkradl na mysl zmizelý James a jeho nedokončený příběh. I když zmizel teprve nedávno, všichni vlastně už jen vyhlíželi nález těla. *Nikdy ho nenajdete.*“

O jeho příběhu rozhodl někdo jiný.“ Jindy je řeč o příběhu, který „nechce ven“, a tak dále. Nejvíce ze všeho se patrně cení „odvaha pojmenovat“ — to jako by byl vlastně smysl literatury. Tato odvaha se bohužel nejslaběji projevuje v postavě Johna, jedině výrazné mužské figury. Spisovatel s „obyčejným“ příjmením Smith je prototypem úspěšného literáta. Jezdí po autogramiádách, poněkud pokrytecky udržuje vztah se slavnou herečkou, ale zároveň hraje roli spolehlivého otce od rodiny. Uhrane Saru a později i Emmu, aniž by přesně bylo jasné, čím se mu to podařilo. Téma literatury v jeho lince nabývá vrchu a působí o řád slaběji než Alyoniny fotografie. Přemýšlivých záletných intelektuálů jsme už v literatuře pár měli; úvahy o tvorbě tu navíc najednou trochu šustí papírem: dokud o psaní své partnerky Emmy referovala Alyona, skrývalo se často za obraz, setkání dvou literátů žádná okouzující zjištění nepřinášejí.

Možná to je jenom moje nedůvěra ve šťastné konce, ale ten — popravdě řečeno — autorka stejně nenabízí. Na cestě k závěru píše: „[...] lidé patří do příběhu, ale příběhy nepatří lidem.“ Je to bonmot, jichž je v románu mnohem víc, autorka je naštěstí často relativizuje nebo hluboce noří do situace. Po přečtení její prózy mi naštěstí zbylo víc než jen soupis apartních motivů: odnést si ze současné prózy pocit sebevědomého literárního (hledajícího) gesta není u nás zrovna málo.

Autorka je divadelní dramaturgyně a literární kritička.

Přístup je rozbíhavý, asociativní, román vlastně nedrží „pohromadě“, protože jeho pojídlem je hlavně pocit současného člověka, který hledá své místo ve světě.